

**ЗАКОНОДАВНО УРЕДУВАЊЕ НА ПОЛОВАТА СЛОБОДА И ПОЛОВИОТ
ИНТЕГРИТЕТ НА МАЛОЛЕТНИТЕ ЛИЦА
(компаративен преглед на легислативата на националните законодавства)**

**1.02 Прегледна научна статија
УДК:343.62-053.2:340.5(4)
343.542.1-053.2:340.5(4)**

Апстракт

Ниту едно национално законодавство не е поштедено од трендот на сексуална експлоатација и злоупотреба на производството и дистрибуцијата на детска порнографија, искоритувајќи ги најновите компјутерски и технолошки иновации. Детска експлоатација и злоупотреба на деца се во постајан пораст. Овој труд дава приказ на законодавното уредување на повеќе држави. Секоја земја се соочува со истиот проблем - широката дистрибуција на детска порнографија. Покрај тоа, во последните години може да се забележи трендот на модернизирање на традиционалните форми на вршење сексуални дејствија против децата и малолетните лица. Интернет мрежите се дополнителен проблем, бидејќи корисниците може лесно да дистрибуираат порнографски материјали кои се достапни за пошироката јавност.

Неопходна е меѓусебната соработка на полицијата и судските органи во сите држави во борбата против овој облик на криминал. Истовремено, секоја земја мора да биде активно вклучена во глобалните програми, планови и активности за спречување и борба против оваа појава. Се чини дека најдобар начин да се спречат ваквите кривични дела, е репресивното дејствување против сите сторители (без оглед на тоа дали станува збор за детска проституција, порнографија, експлоатација и трговија со деца) кога како жртви се јавуваат лица кои не навриле осумнаесет години.

Клучни зборови: злоупотреба на деца, детска експлоатација, детска порнографија, трговија со деца, законодавство.

Воведни напомени

Еден од најопасните облици на криминалитет на денешницата претставува сексуалната експлоатација и искористувањето на децата и малолетните лица. Глобалната експанзија на ваквиот вид на криминалитет се должи, пред сè на развојот на информатичката технологија и можноста од непречено пренесување на информации и материјали со недозволена содржина. Предноста на секојдневната употреба на Интернетот за такви цели, се согледува во тоа што корисникот останува анонимен, олеснето е производството, дистрибуцијата, ширењето, преносот и објавувањето на порнографски содржини со деца и малолетни лица и негово активно учество во педофилски мрежи, кое останува неоткриено. За да се спречат понатамошните активности од ваков вид, државите ги криминализираат недозволените дејствија и ги имплементираат меѓународните стандарди за сузбивање на оваа појава, во своите кривичноправни законодавства. Исто така, во последните неколку години, се забележува значително заострување на кривичните санкции во повеќето држави, за

¹ Асистент истражувач при Центарот за стратемски истражувања, Македонска академија на науките и уметностите и докторанд на Институтот за казнено право на Правниот факултет „Јустинијан I“ – Скопје. Контакт: emujoska@manu.edu.mk.

кривичните дела со кои сексуално се вознемируваат или искористуваат децата и малолетните лица.

Во овој труд, применувајќи го компаративниот метод, направен е приказ на важечката легислатива која се однесува на заштита на правата на детето, при што се очигледни напорите на одделни држави (особено неразвиените кои нудат сиромашни легислативни решенија) да ги приближат своите решенија со останатите поразвиени држави кои ја имаат регулирано оваа материја од поодамна. Тоа е можеби најпогодниот начин за пристапување кон универзално прифатливи начела. Дотолку повеќе, што и на меѓународен план, се овозможува заштита на физичкиот и психичкиот интегритет на децата, вклучувајќи ја заштитата од сексуално вознемирување кое претставува значајна повреда на основните права на детето.

За таа цел во продолжение, е направена детална анализа на реформите и конкретните измени на посебниот дел од казнените законици на државите на поранешна СФРЈ, со посебен осврт на модификацијата и заострените казни за извршување на сексуални деликти на лица кои не наполниле осумнаесет години, и краток приказ на постоечките казни за извршување на вакви дела во останатите држави, по извршените реформи на кривичните законици².

Преглед на казнените законодавства на одделни поранешни југословенски републики

Србија

Во Република Србија сексуалната експлоатација и другите облици на злоупотреба на децата претставува проблематика која има сериозни морални, психолошки и правни импликации. Сексуалното вознемирување претставува најтежок вид и најтрауматично искуство за детето - жртва. Потребна е поадекватна и поригорозна државна реакција на овој вид на криминал која би влијаела на подигнување на колективната свест за штетните последици не само на физичкото и ментално здравје на конкретната жртва, туку и пошироко, на целокупното општество (поопширно в. *Kron L., 2006, str.519*).

Најпрво, правата на детето се заштитени со Уставот на Србија („*Službeni glasnik RS*“, br.98/2006) во чл.64, „...*децата се заштитени од психичко, физичко, економско и секое друго искористување или злоупотребување...*“. Понатаму, во Казнениот Законик на Србија („*Službeni glasnik RS*“, br.85/2005) и во Законот за измени и дополнувањана КЗ од 2009 година („*Službeni glasnik RS*“, br.79/2009) предвидени се казните за сторување на вакво кривично дело во гл.XVIII, насловена „*Кривични дела против половата слобода*“, поконкретно членот 180 – „*Обљуба врз дете*“.

Од останатите одредби од овој Законик, ќе се спомене и чл.181 и чл. 185 од Кривичниот законик на Србија, каде што е уредено прикажувањето, прибавувањето и поседувањето порнографски материјал и искористување на малолетни лица за порнографија³. Под *порнографија* во смисла на ова кривично дело се подразбира експлицитно прикажување сексуални дејствија кои немаат едукативни, научни, уметнички или слични цели. Тука спаѓаат и порнографските претстави како што се реер show или live show (така и: *Стојановић З., Перић О., 2009, стр.99*). Со Законот за

² Поопширно за оваа проблематика види: *Кривичноправни аспекти на производство и дистрибуција на детска порнографија*, одбранет необјавен магистерски труд на Елена Мујоска, стр.51 и натаму.

³ Поопширно за чл.181 и чл.185 од КЗ Србија, види: *Кривичноправни аспекти на производство и дистрибуција на детска порнографија*, одбранет магистерски труд на Елена Мујоска, стр.52-55.

измени и дополнувања од 2009 година, се додаваат два нови члена кои се однесуваат на наведување на малолетно лице да присуствува при полови дејствија и искористување на компјутерски мрежи или комуникации на други технички средства за извршување на кривични дела против половата слобода на малолетните лица.

Зачудувачки е податокот дека измени со кои се пооструваат казните за сторени дела со кои се повредуваат правата и слободите на децата како и одредбите со кои прибавувањето, производството и поседувањето на материјали со порнографска содржина од дете се сметаат за казниви во оваа држава, се внесени дури во 2009та година. Со извршените измени и дополнувања се оправдаа критиките кон законодавецот за пропишување на ниски затворски казни во однос на претрпената траума на детето и подоцнежните последици по неговото ментално здравје, и се поздравува заострувањето на овие казни.

И покрај предвиденоста на претходно изложените одредби во српското казнено законодавство со кои се заштитуваат правата на детето, сепак се чини дека бројот на откриени случаи и гонети сторители за извршени кривични дела поврзани со детска експлоатација и порнографија е занемарлив во однос на реалната состојба во државата. Формирањето на институционална и нормативна рамка за ефикасно сузбивање и спречување на ваквиот облик на криминалитет се одвива споро во однос на распространувањето на криминалните активности, а казнената политика иако изменета, сепак останува релативно блага кон сторителите, па надлежните органи треба да продолжат со воведување попрецизни и посодржајни дефиниции на кривичните дела од овој вид, и поцелисходно одредување на распонот на затворските казни (така и: Korać S., 2008, стр.51).

Хрватска

Кривичните дела во Република Хрватска од областа на детската порнографија, се инкриминирани во Казнениот закон („*Narodne novine*“ br.110/97, 28/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04 и 84/105) во посебна глава XII насловена „*Детска порнографија*“, односно членовите 196 - *Искористување деца и малолетни лица за порнографија* и 197 - *Запознавање на децата со порнографија*, а со новите измени и дополнувања на Казнениот законик од 2004 год. (*Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona RH, NN, br.105/04*) и чл.197а - *Детска порнографија на компјутерски систем или мрежа*. Трите одредби се донесени во согласност со Меѓународната конвенција за сузбивање промет и трговија на неморални публикации од 1923 година, Факултативниот протокол кон Конвенцијата на ООН за правата на детето кој се однесува на продажба на деца, на детска проституција и детска порнографија и Конвенцијата за компјутерски криминал (чл.9) (*Zakon o potvrđivanju Konvencije o Kibernetičkom kriminalu, NN 9/02*). Глобалната компјутерската револуција донесува нови облици на општествено неприфатливи поведенија кои треба на соодветен начин да се криминализираат, па кривичното законодавство на оваа држава успева да ги потполни и усоврши постоечките но, и да ги определи казните за новите модернизирани облици на кривични дела (така и: G.Vojković, M. Štambuk-Sunjić, 2006, стр.123).

Казнените дела против детската порнографија се конструирани како деликти на апстрактно загрозување, со што се оневозможува децата, а во одредена мера и малолетните лица да дојдат во допир со порнографија. Со пропишувањето на определени казни за сторени кривични дела од областа на детската порнографија, децата и малолетните лица се штитат од различни облици на сексуална експлоатација и тоа: трговија со деца, детска проституција, сексуално искористување и вознемирување

на деца итн. (в. *Novoselec P. i dr.*, 2007, *стр.174-175*). Опасноста од производството и ширењето на содржини со детска порнографија и нивната поврзаност со различните облици на сексуално искористување на деца и малолетни лица, особено е нагласена со употребата на модерната информатичка технологија со која ширењето и размената на идеи, фантазии и совети, станува полесно, подостапно и поекономично од порано (*поопширно: Derenčinović D.*, 2003, *стр.4*). На тој начин, корисникот на такви содржини (кој останува анонимен), нема потреба да се изложува на опасност од откривање, бидејќи таквите информации му се лесно достапни, а се што му е потребно е сопствен компјутер и поврзаност на Интернет (в. *Derenčinović D.*, 2003, *op.cit.*, *стр.5*). Со криминализацијата на овие дејствија, се забранува детската и малолетничката порнографија како појавен облик на сексуално искористување и тоа: снимање, изработка, поседување, продажба, дистрибуција, прикажување на детска порнографија односно фотографии, аудиовизуелни материјали и други предмети итн.

Интересно е што во Хрватска за казниво се смета самото поседување на материјали со порнографска содржина. Таквите материјали лесно можат да бидат умножени, па за успешно сузбивање на ваквиот ланец, сите оние кои поседуваат материјали, мора кривично да одговараат (в. *Novoselec P. i dr.*, *loc. cit.*, *стр.176*), па затоа е предвидено одземање на сите направи, средства, компјутерски програми или податоци кои се искористени или прилагодени за извршување на ова кривично дело (чл.197-а ст.3).

Доколку подетално се анализираат споменатите членови, може да се заклучи дека и Хрватска со ратификацијата на меѓународните документи и особено, со внесувањето на новиот член 197-а во КЗ, успева, со казненоправни механизми да го спречи понатамошното развивање на активностите поврзани со детската порнографија и особено, со поседувањето на виртуелна, компјутерска порнографска содржина.

Словенија

Во 2008 година, во Словенија е донесен нов Кривичен законик (*Kazenski zakonik (KZ-1) „Uradni list RS“*, št. 55/08, 66/08). И покрај бројните критики, особено од страна на стручните лица од оваа област, кои сметале дека не е потребно донесување на нов закон, туку доволна е само новела на постојниот КЗ, законодавецот без колебање и без одржување на расправи, донесува нов законик. Измените се однесуваат на одделни кривични дела од посебниот дел на казненото право, вклучувајќи ги и сексуалните деликти спрема малолетни лица (в. *Ambrož M.*, 2008, *стр. 323*).

Најпрво, кривично – правната заштита на малолетните лица се обезбедува со пропишувањето на чл.183 насловен *полов напад на лице кое не наполнило 15 години*. Понатаму, во чл.187 е уредено *прикажувањето, изработката, поседувањето и посредувањето на материјали со порнографска содржина*⁴. Но, наинтересен е податокот, за воведување т.н. „*евиденција на педофилот*“ во новиот КЗ на Словенија. Така, одредени овластени субјекти и установи кои се занимаваат со одржување настава, обезбедување заштита, грижа и нега на децата и малолетните лица, можат да добијат податоци за избришани осуди за казнени дела кои се на штета на малолетниците. Освен можноста за евиденција на сторители на анализираните членови, односно чл.183 и чл.187, податоци се добиваат и за сторување на: одредени

⁴ Поопширно за законодавното уредување на соодветните членови во Р.Словенија види: *Кривичноправни аспекти на производство и дистрибуција на детска порнографија*, одбранет магистерски труд на Елена Мујоска, стр. 62-65.

облици на злоупотреба на положбата (чл.184. ст.2)⁵ и одредени облици на злоупотреба на проституцијата (чл.185 ст.2)⁶. Наведените осуди се внесуваат во посебна збирка за евиденција, а начинот, условите, ограничувањата и постапката за издавање на такви податоци, се уредени со посебен закон, односно Законот за извршување на санкции. Кон ваквото решение биле упатени бројни критики, кои се засновале на фактот дека на овој начин сторителот, кој еднаш злоупотребил дете или малолетно лице претставува опасност по сигурноста на детето до крајот на неговиот живот (*така и: Ambrož M., op.cit., стр.337*).

Се чини дека критиките се неоправдани, бидејќи на овој начин, е овозможено правото на увид во евиденцијата на претходно осуден и регистриран педофил, кое е од огромно значење, поготово за институции кои се занимаваат со чување, воспитување и школување на децата. На тој начин, најлесно може да се провери дали некој од пријавените кандидати за вработување во таквите институции, претходно бил осудуван за педофилија или друг сексуален деликт кон дете или малолетно лице.

Преглед на легислативата на останати казнени законодавства

Германија

Казнениот законик на Германија⁷ (*Strafgesetzbuch, StGB German Criminal Code in the version promulgated on 13 November 1998, Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p. 3322, last amended by Article 3 of the Law of 2 October 2009, Federal Law Gazette I p. 3214*) постои од 1871 година. Реформи се извршени во повеќе наврати со донесување на закони кои се должат на идејата за трансформација, модернизација и адаптација на постојното казнено законодавство на новите општествено културни услови, како резултат на потребата од прилагодување кон новите облици на криминал (*в. Камбовски В., и др., 2007, стр.74*). Посебниот дел е реформиран повеќепати каде меѓудругото се опфатени и сексуалните деликти. Во поглавјето XIII – *кривични дела против сексуалната самоопределба*, се содржани членовите (чл.174 – чл.184ц) со кои се обезбедува заштитата на децата и малолетните лица (*Strafgesetzbuch, StGB p. 3214*).

Германското кривично законодавство треба да претрпи уште некои промени, со кои ќе се прошири заштитата на децата од учество во сексуални деликти, особено детската проституција. Така, StGB забранува секакви дејствија со кои се олеснуваат сексуални активности со дете од една страна, а не се казнува изнудување на сексуални услуги од дете ниту пак е точно дефинирана проституцијата на деца (*така и: ЕСПАТ - Germany, 2006, op., cit., стр. 18*). За дете, според германскиот КЗ се смета лице кое не наполнило четиринаесет години, за разлика од дефинирањето на дете според

⁵Чл.184 ст.2: Наставник, воспитувач, старател, посвоител или друго лице кое со злоупотреба на својата положба врши обљуба или друго полово дејствие со лице над петнаесет години, што му е доверено за учење, образование, заштита и грижа, ќе се казни со затвор од една до осум години, Kazenski zakonik (KZ-1) Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 55/2008, 66/2008.

⁶Чл.185 ст.2: Ако делото од претходниот став (тој што учествува во проституција заради искористување ...) се изврши спрема малолетно лице, сторителот се казнува со затвор од една до десет години, Kazenski zakonik (KZ-1) Republike Slovenije, Uradni list RS, št. 55/2008, 66/2008.

⁷Во Федералната Република Германија спаѓаат 16 федерални држави, познати како Länder и Bundesländer. Според Уставот, надлежностите се поделени меѓу Федерацијата и Länder-ите. Тие се должни да имплементираат во своите законодавства, соодветна заштита на децата и малолетниците, што може да претставува дополнителен проблем, бидејќи постојат 16 различни закони кои различно ја уредуваат оваа материја, поопширно за ова види: ЕСПАТ Global monitoring, Report on the status of action against commercial sexual exploitation of children - Germany, 2006, стр.18 и натаму.

Конвенцијата за правата на детето каде за деца се сметаат сите лица кои не наполниле осумнаесет години.

Што се однесува до прашањето за трговија со луѓе, особено деца за сексуална експлоатација, забрането е внесување на луѓе на територијата на Германија, за извршување проституција или учество во сексуални дејствија и сторителот се казнува со затворска казна од шест месеци до десет години (чл.180 б ст.2). Ако станува збор за трговија со луѓе кои немаат 21 година, казната останува иста (чл.180 б ст.2 т.2), а ако се работи за деца под 14 години, казната е од една до десет години затвор. Уредено е и прашањето за детската порнографија и забрането е производството, дистрибуцијата или поседувањето, распространувањето итн., на определени форми на детска порнографија и казните се движат од една до десет години затвор (чл.184).

Германија започна со извршување реформи на законите кои се однесуваат на детската порнографија, од септември 2006 година. Секоја измена на Казнениот законик се должи на унификацијата со меѓународните стандарди, особено во делот на дефинирање и разграничување на старосната граница (в. *ЕСПАТ - Germany, 2006, Ibid. стр.22*). Со тоа, успешно се одговара на упатените критики дека германското законодавство заостанува зад поставените интернационални стандарди затоа што го ограничува поимот на детска порнографија со давањето краток опис на сексуално вознемирување на децата. Германското законодавство мора да го прошири поимот на сите можни околности, реални или симулирани, кои прикажуваат експлицитни сексуални активности со кои се вознемирува детето (в. *ЕСПАТ - Germany, 2006, loc.cit.*).

Франција

Во Франција, слично како и во останатите европски држави, не е постои спроведено истражување кое ја конкретизира точната бројка на сексуално злоупотребени деца. Дотолку повеќе, што ни релевантните документи (*така и Годишниот извештај на Француската влада, поопширно: ЕСПАТ International & ЕСПАТ France., 2007*) на надлежните органи не содржат податоци во однос на продажбата на деца ниту пак за бројот на децата – жртви од различните форми на сексуална експлоатација, проституција, порнографија или трговија со деца. Неопходно е, во најкус можен рок, да се изврши студиозна анализа на состојбата на децата инволвирани во различните облици на сексуална експлоатација на територијата на Франција и да се проценат причините за нивна појава и манифестација со што ќе се овозможи спроведување на ефективна стратегија за справување со оваа проблематика (в. *ЕСПАТ International & ЕСПАТ France., Ibid.*).

Правата на полов интегритет и слобода на децата се заштитени со Францускиот кривичен законик (*Code penal, достапен на Англиски јазик на <http://www.legifrance.gouv.fr/>*), во посебна глава „Кривични дела против физичкиот интегритет“, оддел „сексуални деликти“. За сторени кривични дела против половиот интегритет на децата се определени највисоки казни. Така за силување на лице кое не наполнило 15 години следува затворска казна од 20 години (чл.222-24⁸). За останатите сексуални деликти покрај силувањето спрема лице кое не наполнило 15 години, следува казна затвор во траење од 7 години и парична казна во износ од €100,000 (чл.222-29⁹). За помагање, поттикнување, наведување или прикривање на проституција,

⁸Чл. 222-24 (Act no. 1998-468 of 17 June 1998 Article 13 Official Journal of 18 June 1998), (Inserted by Act no. 2003-239 of 18 March 2003 Article 49 Official Journal of 19 March 2003)

⁹Чл. 222-29 (Ordinance No. 2000-916 of 19 September 2000 Article 3 Official Journal of 22 September into force 1 January 2002).

за проституција заради заработувачка, за организирање и воопшто за посредување во вршење проституција со дете кое не наполнило 15 години, пропишана е казна затвор од петнаесет години и парична казна од €3,000,000 (чл.225-7-1¹⁰). За посредување во вршење проституција со малолетник (кој во време на извршување на делото не наполнил 18 години), врбување, наведување заради финансиски надоместок, сторителот се казнува со казна затвор од 3 години и парична казна од €45,000 (чл.225-12-1¹¹). Доколку казненото дело е извршено спрема малолетно лице кое не наполнило 15 години, се изрекува казната затвор од 7 години и парична казна од €100,000 (чл.225-12-2¹²). За производство, пренос, нудење и дистрибуирање на порнографски материјал кој прикажува малолетник, следува затворска казна од 3 години и парична казна од €45,000 (чл.227-23 ст.1¹³). Потешко се казнува - со затворска казна од 5 години и парична казна од €75,000, ако порнографските материјали со малолетник се прават достапни на средствата за масовно комуницирање и социјалните мрежи (чл.227-23 ст.3). Поседувањето на таков материјал или порнографска претстава се смета за казниво дело и е определена казна затвор од 2 години и парична казна од €30,000 (чл.227-23 ст.4). Ако наведените дејствија се сторени од организирана група, пропишана е казна затвор од 10 години и и парична казна од €500,000 (чл.227-23 ст.5). Со одредбата од овој член се заштитуваат сите малолетници кои изгледаат на лица помлади од 18 години, освен ако не постои цврст доказ дека за време на изработката на порнографските слики, видеа и останати предмети со порнографска содржина, лицето навистина имало 18 години (чл.227-23 ст.6). На овој начин францускиот Code Penal ги решава сите недоумници со кои може да се сретнат надлежните органи при толкување на законската одредба во однос на изгледот на детето - жртва.

Холандија

Казнениот законик на Холандија (*Wetboek van Strafrecht Nederlandse Antillen The Dutch Penal Code, Adopted 3rd March 1881, updated by amendments up to 2006, t/m PB 2003, no. 65*), познат по хуманиот казнен систем, избегнувањето на затворот и истакнувањето за мерките на помош и грижа, во последната деценија ја заострува казнената политика следејќи го примерот на другите европски законодавства (*така и: Камбовски В., и др., 2007, стр.75*).

Постоењето на бордели и легализирањето на проституцијата ја зголемува можноста за пораст на илегалната и поекстремна манифестација на сексуални дејствија (*в. ЕСПАТ – Netherlands, 2006, стр.20*). Исто така, се зголемува ризикот од активно учество на деца во такви криминални активности. Одредбите со кои се заштитуваат децата од секаков вид вознемирување се содржани во чл.242 – чл.253 од холандскиот КЗ. За казнено дело се смета сексуално општење со лице кое не наполнило 12 години.

¹⁰Чл. 225-7-1 (Act no. 2002-305 of 4 March 2002 Article 13 Official Journal of 5 March 2002) (Act no. 2003-239 of 18 March 2003 Article 50 1° Official Journal of 19 March 2003).

¹¹Чл. 225-12-1 (Decree no. 2002-305 of 4 March 2002 Article 13 Official Journal of 5 March 2002) (Act no. 2003-239 of 18 March 2003 Article 50 3° 4° Official Journal of 19 March 2003).

¹²Чл. 225-12-2 (Decree no. 2002-305 of 4 March 2002 Article 13 Official Journal of 5 March 2002) (Act no. 2003-23 (Act no. 98-468 of 17 June 1998 Article 16 Official Journal of 18 June 1998) (Ordinance no. 2000-916 of 19 September 2000 Article 3 Official Journal of 22 September 2000 in force 1 January 2002) (Act no. 2004-204 of 9 March 2004 article 6 VII Official Journal of 10 March 2004) 9 of 18 March 2003 Article 50 3° Official Journal of 19 March 2003).

¹³Чл. 227-23 (Act no. 98-468 of 17 June 1998 Article 17 Official Journal of 18 June 1998) (Ordinance no. 2000-916 of 19 September 2000 Article 3 Official Journal of 22 September 2000 in force 1 January 2002) (Act No. 2002-305 of 4 March 2002 Article 14 Official Journal of 5 March 2002) (Act no. 2004-204 of 9 March 2004 article 6 VII Official Journal of 10 March 2004).

Од друга страна пак, казниво ќе биде општењето со лице кое има наполнето 16 а нема 18 години, единствено, ако лицето е негов родител, учител, доктор и сл. (в. *The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR), United Nations Study on Violence against Children: Response to Questionnaire Received From the Government of the Kingdom of the Netherlands*, стр.6, достапен на: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/CRC/docs/study/responses/Netherlands.pdf>). Што се однесува до системот на казни за поседување детска порнографија, доколку се работи за поседување детска порнографија со цел за нејзина дистрибуција за комерцијални цели холандскиот КЗ пропишува казна затвор до шест години. Останатите одредби кои се однесуваат на заштитата на децата од сексуална злоупотреба, генерално, се во согласност со меѓународните стандарди.

И покрај извршените измени на казненото законодавство во 2002 година, сепак постои потреба од прецизирање на поимот детска порнографија кој сеуште не е докрај дефиниран иако, полицијата и другите надлежни органи, посочиле што всушност претставуваат „слики, податоци, сексуални активности“ (поопширно види: *ЕСПАТ – Netherlands, 2006, op. cit., стр. 23*) итн. Слично на Шведскиот казнен законик, се упатува критика, дека се заштитуваат само оние кои наликуваат на лица помлади од 18 години (*ЕСПАТ – Netherlands, 2006, loc. cit.*).

Русија

Руската Федерација претставува еден од главните извори на трговија со деца за сексуални активности, особено за детска проституција, порнографија и детски секс - туризам (така и: *The Angel Coalition*, <http://www.angelcoalition.org/trafficking.html>). Според некои извршени истражувања (така: *ЕСПАТ International & the Ukrainian Institute of Social Research, Analysis of the Situation and Institutions in the Field of Commercial Sexual Exploitation of Children (CSEC) and Counter-CSEC Activities in Russia*) постојат 17 000 деца кои се сексуално експлоатирани во државата, иако се смета дека реалната бројка на деца жртви е многу повисока. Само во Москва се спомнува бројка од 20 000 до 50 000 деца кои се искористуваат за детска проституција (в. *ЕСПАТ International & the Ukrainian Institute of Social Research Ibid.*¹⁴).

Во 2003 година се извршени значајни дополнувања во Кривичниот законик на Русија (*Уголовный кодекс РФ, The Criminal Code of the Russian Federation, No. 63-FZ OF JUNE 13, 1996, Adopted by the State Duma on May 24, 1996; Adopted by the Federation Council on June 5, 1996*), во главата XVIII - *кривични дела против половата неприкосновеност и половата слобода на личноста*, кои се однесуваат на сексуалните деликти против децата. Заострени се казните за сексуални дејствија и организирање проституција кон лица „за кои се знае дека немаат четиринаесет години“ (чл.241 ст.3) и следува казна од три до десет години затвор. Исто така, за разлика од претходната легислатива каде што детската порнографија воопшто не се спомнува, направени се значајни подобрувања. Но, сепак, не е дадена точна дефиниција за детската порнографија, туку е наведено само постоењето на „порнографски слики од деца“ што ни одблиску не е она што се препорачува во меѓународните договори. Не е казниво внесувањето и изнесувањето на материјали со порнографска содржина од границите на државата, освен ако не се внесува и изнесува таквиот материјал со намера понатаму нелегално да се дистрибуира, прикажува и сл., за што следува парична казна или казна затвор до две години (чл.242.1.). Истото се однесува и на производството на такви

¹⁴Податоците се преземени од ЕСПАТ- Global monitoring, Report on the status of action against commercial sexual exploitation of children – Russia, 2006, стр.11.

материјали, па нема да се казни оној што произведува детска порнографија, освен ако тоа не е за распространување, јавно прикажување или рекламирање (чл.242).

За поуспешна борба против ваквите појави во Русија, постои Криминална полициска служба која се занимава со спречување на трговијата со луѓе и Јавна полициска служба за безбедност која се занимава со проституција, организирање на проституција, порнографија и други видови на сексуални деликти (*ЕСПАТ International & Tjurukanova, Rusakova and Shakina, 2003, стр.35-36*).

Мора да се напомене дека загрижувачка е и состојбата во Украина, Романија и Молдавија кои претставуваат земји во кои најмногу е застапена трговијата со луѓе особено деца, за сексуални цели¹⁵. Најискористувани се девојчињата на возраст од 14 до 18 години кои во потрага за подобар живот, илегално ги преминуваат границите на својата држава и завршуваат како проститутки во некои од локалните барови, хотели, бордели и сл., заедно со останатите полнолетни проститутки.

Англија

Кога станува збор за најзастапените форми на сексуална експлоатација на деца во Англија, тогаш во преден план е проституцијата со деца. Бројот на деца - жртви на проституција секојдневно расте. Спроведените истражувања (*така и: Home Office, Paying the Price, 2004, p.15*) покажуваат дека девојчињата се повеќе (до четири пати!) изложени на опасност од момчињата, а најчесто се донесени од Африка и Источна Европа особено од Албанија, Бугарија, Косово, Литванија, Романија и Русија (*в. ЕСПАТ – United Kingdom, 2006, стр.11*). Во последните години се забележува големата улога на медиумите за подигнување на свеста на нацијата за загрижувачките податоци за деца - жртви на различните форми на сексуална експлоатација. Како најголема закана се смета развојот на современата технологија, Интернетот и мобилната телефонија (*в. ЕСПАТ – United Kingdom, 2006, Ibid. стр.12*). Полициските наоди покажуваат бројка од 50,000 активни престапници кои се on line дневно (*в. ЕСПАТ – United Kingdom, 2006, loc. cit.*).

Легислативата е определена со *Sexual Offences Act od 2003* која што ги покрива сите кривични дела поврзани со злоупотреба на децата односно, детска проституција, детска порнографија, трговија со деца и sexual grooming на децата. Дополнителни одредби поврзани со детската порнографија се пропишани во *Protection of Children Act od 1978* и *the Criminal Justice Act od 1988* година.

Казненото законодавство содржи одредби поврзани со проституцијата на деца вклучувајќи и некои законски описи кои не се карактеристични за останатите европски законодавства, како што е забрана за sexual grooming на децата. Се упатуваат критики кон определбата на законодавецот да пропише потешки казни за казнени дела сторени кон помлади деца, со што се остава можноста постарите малолетни лица да останат без соодветна заштита, што е спротивно на определбите на Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на детето (каде се предвидува соодветна заштита на сите деца кои не наполниле 18 години, подеднакво).

Што се однесува до трговијата со деца, *Sexual Offences Act od 2003* содржи посебни одредби со кои строго се забранува овозможувањето или помагањето во трговијата со деца за сексуална експлоатација во и надвор од границите на Англија.

Protection of Children Act od 1978 строго забранува производство, дистрибуција и поседување на материјали со детска порнографија, што соодветствува на

¹⁵ Поопширно за определените држави види: *Кривичноправни аспекти на производство и дистрибуција на детска порнографија*, одбранет магистерски труд на Елена Мујоска, стр. 62-65.

интернационалните стандарди. Имено, се забранува секој вид на производство, нудење, дистрибуирање или покажување, поседување со цел дистрибуирање непристојни фотографии или друг вид материјали со порнографска содржина итн. Казненото законодавството се определува за екстензивно толкување на одредбата за детска порнографија, што претставува добар пример и за останатите европски казнени законодавства.

САД

Проституцијата со деца е феномен кој е најзастапен во државите од Соединетите Американски Држави. Во последните неколку години се потенцира ширењето на проституцијата со деца, но јавноста и надлежните органи таквата појава ја сметаат за пречка и „нужно зло“ на секое општество, а децата жртви на проституцијата ги сметаат за неморални, лоши деца а во некои случаи и за криминалци (в. *ECPAT – USA, 2006, стр.11*). Зачудувачки е податокот дека надлежните органи и институции чија должност е обезбедување соодветна заштита на децата, најчесто децата – жртви од проституција не ги гледаат како „невини жртви“ на истиот начин како што ги гледаат децата кои се киднапирани, продадени или тргувани од друга држава во територијата на САД. Напротив, ги гледаат (особено девојчињата) како учесници кои своеволно се проституираат, кои знаат во што се впуштаат и најчесто тоа и го заслужуваат (в. *ECPAT – USA, 2006, loc. cit.*).

САД се едни од најголемите производители, дистрибуери и корисници на детската порнографија. Според податоци на *Federal Bureau of Investigation (FBI) on line* материјалите на сексуална експлоатација на деца, е најзначајниот и најраспространетиот облик на компјутерски криминал, па така се забележува пораст од 1,997 % (со натамошна тенденција да расте) на случаите на пријавена детска порнографија во периодот од 1996 до 2002 година односно од 113 случаи во 1996 на 2,370 случаи во 2002 година (в. *ECPAT – USA, 2006, Ibid. стр.12*). Детскиот секс туризам е исто така широко распространет низ државите на САД дотолку повеќе, што САД претставува приоритетна дестинација кога се работи за овој облик на сексуална експлоатација. Надлежните органи проценуваат дека од 14,500 до 17,500 се жртви на трговија со луѓе годишно од кои една третина се малолетни лица кои не наполниле 18 години (според: *The Human Smuggling and Trafficking Center. Fact Sheet: Distinctions between Human Smuggling and Human Trafficking, 2006*).

САД има поставено цврста рамка од федерални закони кои се однесуваат на детската порнографија, преносот на деца меѓу државите за недозволен сексуални активности и трговијата со деца, но не постои конкретен федерален закон со кој се забранува детската проституција. Секоја држава одделно има имплементирано одредби против детската порнографија, но таквите одредби не пружат соодветна и еднаква заштита. На пример, различно се определуваат возрастните граници за децата – жртви на сексуална експлоатација, па некои закони определуваат заштита за деца под 18 години, некои за деца под 16, а во некои за деца под 15 години (поопширно за тоа в. *ECPAT – USA, 2006, op. cit., стр.18*).

Производството, дистрибуцијата и поседувањето на детска порнографија е регулирано според интернационалните стандарди односно е во согласност со Факултативниот протокол кон Конвенцијата за правата на детето, со таа разлика што законодавството се ограничува само на визуелни материјали со детска порнографија (в. *ECPAT – USA, 2006, Ibid. стр.22*).

Заклучни согледувања

Од направениот приказ на легислативата на прикажаните држави, може да се донесе заклучок дека сите држави се справуваат со истиот проблем, а тоа е широко распространување на детската порнографија. Дотолку повеќе, што во последните години традиционалните облици на извршување на сексуалните деликти кон деца и малолетници, добиваат нови димензии. Факт е дека ни една земја не е поштедена од „трендот“ на детска експлоатација и злоупотребување, особено на производството и дистрибуцијата на детска порнографија со искористување на најновите информатички технологии. Постоенето на бројни интернет мрежи, претставуваат дополнителен проблем бидејќи корисниците лесно можат да распространуваат материјали со порнографска содржина, кои ќе бидат достапни за пошироката јавност.

Најпрво, е потребно прифаќање на заедничка дефиниција на поимот „дете“ што ќе се имплементира во сите национални законодавства на државите, кои содржат одредби за заштита на децата. Најповолно е прифаќање на дефиницијата дека „...дете е секое лице кое не наполнило осумнаесет години...“, како што е изрично предвидено во чл.1 од *Конвенцијата за правата на детето*. Таквата потреба се оправдува со фактот дека лицето пред навршување на осумнаесет години, сè уште не достигнало таков степен на ментален развој каде ќе може само да одлучува за својата полова слобода и неговата дадена согласност не може да се смета за релевантна.

Неопходна е заемна соработка меѓу полициските и правосудните органи на сите држави во сузбивање на криминалитетот. Исто така, секоја држава мора активно да се вклучи во глобалните програми, планови и акции за спречување и сузбивање на оваа појава. Се чини, дека најдобар начин да се спречат ваквите деликти е да се делува репресивно на сите сторители на кривични дела (без оглед дали станува збор за проституција, порнографија, експлоатација или трговија на деца за вакви цели) на лица под осумнаесет години, особено за корисниците на материјали со порнографска содржина прикажани на Интернет бидејќи е единствен начин да се спречи понатамошното производство и распространување на истиот.

Покрај соработката и разменувањето на информации, секоја држава е должна да пристапи кон прифаќање и имплементирање на одредбите и насоките за ефективна борба со овој вид на криминалитет во своите законодавства што се предвидени во бројните меѓународни документи и тоа: Конвенции, Декларации, Препораки, Одлуки и сл. и нивното влијание врз државите кои пристапуваат кон нив.

БИБЛИОГРАФИЈА:

1. *Ambrož Matjaž*: Novi Slovenski Kazneni zakonik, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 15, br. 1, 2008;
2. *Derenčinović Davor*: Dječja pornografija na Internetu - o kažnjivosti posjedovanja i virtualnoj dječjoj pornografiji, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Zagreb, vol. 10, broj 1/2003;
3. ECPAT International, Global monitoring, Report on the status of action against commercial sexual exploitation of children: Germany 2006; Netherlands 2006; Russia 2006; United Kingdom 2006; USA 2006;
4. *Камбовски В., Крапац Д., Буџаровска Г., Калајџићев Г.*: Стратегија за реформа на казненото право (нацрт), Скопје, 2007;
5. *Korać Srđan*: Suzbijanje dečje pornografije na Internetu: EU standardi, Revija za bezbednost, Stručni časopis o korupciji i organizovanom kriminalu, Godina II, Broj 11, Novembar 2008;
6. *Кривичноправни аспекти на производство и дистрибуција на детска порнографија*, одбранет магистерски труд на Елена Мујоска, докторант на Институтот за казнено право и криминологија на Правниот факултет Јустинијан I;
7. *Kron Leposava*: Seksualno nasilje nad decom: Psihološke implikacije i mogućnosti socijalne intervencije, Novo krivično zakonodavstvo: dileme i problemi u teoriji i praksi, Beograd, 2006;
8. *Novoselec Petar i dr.*: Posebni dio Kaznenog prava, Prvo izdanje, Zagreb, 2007;
9. *Vojković Goran, Štambuk-Sunjić Marija*: Konvencija o kibernetičkom kriminalu i Kazneni Zakon Republike Hrvatske, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, God.43 (2006), Br.1 (81), 2005;
10. *Стојановић Зоран, Перић Обрад*: Кривично право, Посебни део, XIII измењено издање, Београд 2009;

Правни извори и законски прописи:

1. *German Criminal Code (Strafgesetzbuch, StGB)* on promulgated on 13 November 1998, Federal Law Gazette [Bundesgesetzblatt] I p.945, p. 3322, last amended by Article 3 of the Law of 2 October 2009, Federal Law Gazette I p. 3214;
2. *Казнен закон на Франција*, достапен на Англиски јазик на <<http://www.legifrance.gouv.fr/>>, (извор користен во јануари 2011);
3. *Kazenski zakonik (KZ-1) Republike Slovenije*, Uradni list RS, št. 55/2008, 66/2008;
4. *Kazneni zakon RH*, „Narodne novine“, br.110/97, 28/98, 50/00, 51/01;
5. *Krivični zakonik Republike Srbije*, Službeni glasnik, br.85, Beograd, 2005;
6. *The Criminal Code of the Russian Federation*, No. 63-FZ OF JUNE 13, 1996, (with Amendments and Addenda of May 27, June 25, 1998, February 9, 15, March 18, July 9, 1999, March 9, 20, June 19, August 7, November 17, December 29, 2001, March 4, 14, May 7, June 25, July 24, 25, October 31, 2002, March 11, April 8, July 4, 7, December 8, 2003, July 21, 26, December 28, 2004);
7. *The Dutch Penal Code, (Wetboek van Strafrecht Nederlandse Antillen)*, Adopted 3rd March 1881, updated by amendm. up to 2006, t/m PB 2003, no. 65;
8. *Ustav Republike Srbije*, Službeni glasnik, br.98, Beograd, 2006;
9. *Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog Zakonika RS*, Sluzbeni glasnik, br.79, Beograd, 2009;

10. *Zakon o izmjenama i dopunama Kaznenog Zakona RH*, „Narodne novine”, br., 129/00, 111/03, 105/04;
11. *Zakon o potvrđivanju Konvencije o Kibernetičkom kriminalu*, „Narodne novine”, br. 9/02.

**NATIONAL LEGISLATION ON SEXUAL FREEDOM AND SEXUAL
INTEGRITY OF MINORS
(comparative review of national legislations)**

1.02 Review Article
UDK: 343.62-053.2:340.5(4)
343.542.1-053.2:340.5(4)

Summary

No country is spared from the trend of child exploitation and abuse or production and distribution of child pornography, especially by taking advantage of the latest technologies. Child exploitation and child abuse are in constant growth. This article presents the legislation of different countries. Every country is dealing with the same problem - the wide dissemination of child pornography. Moreover, in recent years, traditional forms of performing sexual offenses against children and minors have different dimensions. Internet networks are an additional problem because users can easily disseminate pornographic materials that are available to the general public.

Mutual cooperation between police and judicial authorities of all countries in combating crime is a necessity. Also, each country must be actively involved in global programs, plans and actions to prevent and combat this phenomenon. It seems that the best way to prevent such offenses, is to act repressive to all offenders (regardless of whether it is prostitution, pornography, exploitation or trafficking of children for these purposes) towards persons under eighteen years.

Key words: child abuse, child exploitation, child pornography, child trafficking, legislation

¹⁶ Research Assistant, Center for strategic research, Macedonian Academy of Sciences and Arts and PhD candidate at the Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law “Iustinianus Primus”, University “Ss. Cyril and Methodius”, Skopje. *Contact: emujoska@manu.edu.mk.*